

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Plnění z obnosového pojištění jako příjem v oddlužení

V praxi insolvenčních soudů se objevil případ, kdy bylo pojistné plnění vyplacené z titulu pojistné smlouvy o obnosovém pojištění ponecháno dlužníku, ačkoliv zákon s ničím takovým výslovně nepočítá. Soud svůj postup odůvodnil nutností teleologického výkladu ustanovení § 412 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona. Postupoval správně a co na to Ústavní soud? (Vše uvedené níže předpokládá, že dlužníkovo oddlužení je schváleno za účinnosti současné právní úpravy a plněno splátkovým kalendářem se zpeněžením majetkové podstaty.)

I. Dlužníková povinnost vydat svůj mimořádný příjem a výjimky z ní ve smyslu § 412 insolvenčního zákona (obsah a účel)

Mimořádným příjmem se v oddlužení chápe takový příjem, s nímž dlužník v době podání insolvenčního návrhu nepočítal, nevěděl, zda a kdy k němu dojde, nebo příjem plynoucí z porušení povinností dlužníkem.^[1] Jde o opak pravidelných (obvyklých) příjmů dlužníka, které se ve prospěch věřitelů využijí dle § 398 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů (dál jen „IZ“).^[2] Mimořádnými příjmy jsou příjmy z dědictví, mimořádných darů, neúčinných úkonů dlužníka, příjmy ze zpeněžení dlužníkem zatajeného majetku, příjmy ze zpeněžení SJM a další mimořádné příjmy dlužníka.^[3] Všechny tyto příjmy se musí využít k uspokojení dlužníkových věřitelů. Tento článek se věnuje dvěma kategoriím příjmů, které se za mimořádné příjmy pro účely oddlužení *ze zákona*^[4] nepovažují: *plnění, která dlužník obdržel (i.) z titulu smlouvy o škodovém pojištění*^[5] nebo *(ii.) z titulu náhrady majetkové nebo nemajetkové újmy*.^[6] Příjmy, které nejsou považovány za mimořádné, vymezil zákonodárce tzv. oddlužovací novelou.^[7] Tyto příjmy zůstanou dlužníku a věřitelé z nich nejsou uspokojováni.^[8]

Výchozím důvodem k tomu, proč se zákonodárce rozhodl tuto plnění dlužníku ponechat, je, že nejde o plnění, jejichž účelem je *obohatit* dlužníka, ale o plnění, jejichž účelem je vynahradit mu (nejen) majetkovou ztrátu. Jde o plnění, jež mají být použita v souladu s jejich účelovým určením, ne na úhradu pohledávek věřitelů nad rámec plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty.^[9] Jde-li o *škodové pojištění* (typicky věci^[10]), zpravidla z něj bude hrazena obnova věcí, které nebyly vydány ke zpeněžení, typicky domácnost nebo její vybavení.^[11] Důvodová zpráva k oddlužovací novele uvádí, že: „*Jde-li o jiné věci, které jsou součástí majetkové podstaty, aniž by dlužník měl dříve povinnost vydat je ke zpeněžení, ponechání plnění z pojistných smluv dlužníku sleduje rovněž účel zachování nebo případně i zvýšení hodnoty majetkové podstaty, kterou je případně možno využít k uspokojení věřitelů, jestliže bude schválené oddlužení zrušeno a rozhodnuto o řešení úpadku konkursem.*“^[12] Obdobné odůvodnění patrně platí i pro pravidlo, že se dlužníku ponechá plnění z titulu náhrady majetkové újmy, byť to důvodová zpráva výslovně neuvádí.

Odlišné odůvodnění platí pro pravidlo, že se dlužníku ponechává plnění z titulu náhrady nemajetkové újmy. Ta se totiž neprojevuje (originárně) v majetkové sféře dlužníka.^[13] Nemajetková újma je svou povahou nehmotná, imateriální a představuje nepříznivý zásah do jiných hodnot (než majetek), jimiž jsou zejména život, zdraví, osobní svoboda nebo důstojnost.^[14] Důvodová zpráva k tomu uvádí, že: „*návrh ovšem rovněž sleduje náhradu nemajetkové újmy, která by také měla být primárně použita v souladu se svým účelovým určením, a to například k úhradě léčebných výloh, nákupu léků*

a zdravotních pomůcek nebo vyvážením handicapu vzniklého ztížením společenského uplatnění.“
Dlužník by ponechané prostředky měl použít k efektivnější rekonvalescenci a jeho rychlejšímu návratu k výtěžné činnosti.

Je třeba dodat, že nepoužije-li dlužník prostředky přiznané mu např. pravomocným rozsudkem z titulu náhrady nemajetkové újmy k úhradě léčebných výloh či léků, ale zašije je do strožoku nebo prohraje v loterii, není to důvodem k tomu, aby tyto prostředky měl (zpětně) povinnost vydat věřitelům. Jinak řečeno, účelové určení daných prostředků se sice předpokládá, avšak nijak se nekontroluje, resp. nesankcionuje jeho „porušení“.

II. Plnění ze smlouvy o obnosovém pojištění - má jej dlužník vydat jako mimořádný příjem podle § 412 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona?

Obnosové pojištění zpravidla slouží k pojištění osob.[15] Nicméně i úrazové pojištění[16] nebo pojištění pro případ nemoci[17] lze sjednat jako pojištění škodové, byť např. v případě úrazového pojištění jde o typický případ pojištění, které se sjednává jako obnosové.[18] Kvalifikačním kritériem pro rozlišování škodového a obnosového pojištění je obsah pojistné smlouvy, resp. jakým způsobem (na jakém principu) je plnění poskytováno.[19] Soud (popř. insolvenční správce) se proto při posuzování toho, z jakého titulu je dlužníku plnění poskytnuto, neobejde bez dlužníkovy pojistné smlouvy. Povinnost předložit takovou pojistnou smlouvu stíhá dlužníka, který se *ve svůj prospěch* domáhá uplatnění výjimky ve smyslu § 412 odst. 1 písm. b) *in fine* IZ, a k jehož tíži jde její nepředložení, a tedy neprokázání toho, že je dané plnění skutečně poskytnuto ze smlouvy o obnosovém pojištění.[20] Soud může pojistiteli v rámci své dohlédací činnosti dle § 11 IZ uložit, aby pojistnou smlouvu soudu (popř. insolvenčnímu správci) předložil.

Jelikož plnění ze smlouvy o obnosovém pojištění není limitováno ani (i.) výší vzniklé újmy[21] a ani (ii.) tím, že vzniklá újma dlužníku již byla (popř. bude) uhrazena (už) z titulu náhrady újmy,[22] může na základě výplaty tohoto plnění dojít k tomu, že se dlužník na pojistné události *obohatí*. [23] A právě to je patrně důvod, proč zákonodárce takové plnění považuje za mimořádný příjem, který dlužník musí vydat k uspokojení věřitelů, a *nestanovil pro něj explicitně výjimku*, na rozdíl od plnění ze škodového pojištění.

III. Vybraná rozhodovací praxe

Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové (dál jen „**soud**“) ze dne 15. července 2021, č. j. KSHK 45 INS 15241/2020-B-36, soud rozhodl, že (zjednodušeně řečeno) slouží-li pojistné plnění z hlediska svého účelu jako náhrada nemajetkové újmy, pak i pro něj – stejně jako pro plnění vyplacené dlužníku z titulu náhrady nemajetkové újmy – platí výjimka ve smyslu § 412 odst. 1 písm. b) *in fine* IZ, bez ohledu na právní titul jeho výplaty. Takové plnění se tedy rovněž nevydává věřitelům. Soud se v odůvodnění nijak nevypořádal s tím, že plnění z titulu náhrady nemajetkové újmy a plnění z titulu smlouvy o obnosovém pojištění vyplácí dva odlišené subjekty (škůdce vs. pojistitel) a ze dvou rozdílných právních titulů (smluvní vs. mimosmluvní vztah).[24] Rovněž nesdělil, zda se jednalo o plnění ze smlouvy o škodovém, anebo obnosovém pojištění. Pro úplnost dodávám, že vycházím z veřejně přístupného spisu na www.isir.justice.cz a pouze předpokládám, že plnění poskytnuté dlužníku v tehdy posuzované věci (plnění z „připojištění vzniku invalidity“) bylo plnění poskytnutým z titulu smlouvy o *obnosovém pojištění*. [25]

Soud uvedl, že vyšel při interpretaci výjimek v § 412 odst. 1 písm. b) IZ z účelu a smyslu zákona. Patrně provedl úvahu, že jsou-li prostředky určeny na totéž použití (na náhradu újmy na zdraví), [26] pak by neměly být vydány věřitelům (resp. insolvenčnímu správci) bez ohledu na titul, z něhož byly dlužníku vyplacené. Smysl a účel ustanovení totiž dle soudu tkví v tom, že se dlužníku nemají odebírat prostředky poskytnuté mu k vyvážení handicapu, který vznikl na základě nemajetkové újmy.

Úvahu soudu posvětil poté Ústavní soud, když ve svém usnesení ze dne 30. srpna 2021, sen. zn. I. ÚS

1923/21, uvedl: „V projednávané věci krajský soud dospěl k závěru, že sjednaná pojistná smlouva č. 3300684084 má z hlediska účelu, k němuž směřovala smluvní ujednání, sloužit jako náhrada nemajetkové újmy. Tedy pojistné plnění má kompenzovat újmu, vzniklou v daném případě dlužníkovi, k úhradě jeho léčebných výloh, nákupu zdravotních pomůcek a léků a k vyvážení újmy vzniklé ztížením společenského uplatnění. Nejde tak o mimořádný příjem, jak to má na mysli ustanovení § 412 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona.“ Ani Ústavní soud se nezajímal o to, z jaké pojistné smlouvy bylo plnění poskytnuto (obnosové vs. škodové pojištění), tedy rovněž nepovažoval za nutné přiznat titulu, na jehož základě je plnění poskytnuto, důležitost.

IV. Udržitelný závěr pro insolvenční praxi?

Podle jazykového výkladu je kritérium pro stanovení toho, že se dlužníkuv příjem nepovažuje za mimořádný příjem, a tedy že si jej dlužník může ponechat, jen *právní titul, na jehož základě dlužník plnění obdržel, nikoliv účelové určení onoho příjmu.*

Výklad teleologický má jistě za jistých podmínek před doslovným zněním předpisu přednost,[\[27\]](#) a stejně věc nahlížel i soud a Ústavní soud. Jenže měly k teleologickému výkladu vůbec přistoupit?

Zprvč podle staršího doktrinálního[\[28\]](#) a pořád aktuálního judikatorního[\[29\]](#) názoru soudy nemohou provádět *analogii legis*[\[30\]](#) z výjimek k obecnému pravidlu (*singularia sunt non sunt extrahenda*), notabene jsou-li výjimky v taxativním výčtu. Zadruhé teleologický výklad má místo tam, kde se jedná o mezeru v zákoně, tedy o protiplánovou neúplnost.[\[31\]](#) Pokud zákonodárce ví, že existují *jen dva* (!) druhy pojištění, přičemž pro jeden z nich stanoví výjimku z obecného pravidla, zatímco pro druhý nikoliv, jde podle mého o „neúplnost“ záměrně naplánovanou,[\[32\]](#) protože soud nemá prostor k tomu, aby prováděl teleologický výklad *a simili* (resp. *analogia legis*), naopak použije argument *a contrario*. Závěry obou soudu proto nepovažuji za správné.

Nad tím, že/zda je lidsky nespravedlivé odjímat např. invalidnímu dlužníkovi plnění, které mu bylo vyplaceno ze smlouvy o obnosovém pojištění a jež by mohl použít pro překonání těžkostí, které s sebou přináší invalidita, se musí zamyslet zákonodárce.

Mgr. Jiří Zelenka

asistent soudce na obchodním úseku Městského soudu v Praze

[\[1\]](#) KOZÁK, Jan, ČUJAN, Radomír, a kol. Insolvence prakticky. Oddlužení. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI [online]. Cit. 27.04.2024, kap. 3.5.

[\[2\]](#) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.10.2021, sp. zn. 29 NSČR 100/2020.

[\[3\]](#) § 412 odst. 1 písm. b) IZ.

[\[4\]](#) Tamtéž.

[\[5\]](#) § 2811 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dál jen „OZ“). Např. plnění z havarijního pojištění (viz KOZÁK, Jan a kol. Insolvenční zákon: Komentář. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI [online]. Cit. 27.04.2024, kap. § 412).

[\[6\]](#) § 2894 a násl. OZ.

[7] Zákon č. [31/2019](#) Sb.

[8] A contrario § 412 odst. 1 písm. b) IZ.

[9] Důvodová zpráva k zákonu č. [31/2019](#) Sb., část „K bodu 38“. Ke kritice viz GRYGAR, Jiří. Problematická ustanovení oddlužovací novely. Bulletin advokacie, 2019, č. 5, s. 19-20: „Výjimka měla správně platit jen k nemajetkové újmě, a to jen ve spojitosti s újmou na zdraví dlužníka; jinak může představovat zásah do práv věřitelů (míra jejich uspokojení se sníží).“

[10] KULT, Alexander. Tvorba a distribuce pojištění osob. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, kap. 2.2: „Obnosové pojištění se obvykle vztahuje k pojištění osob, zatímco škodové pojištění je představováno pojištěním majetku a odpovědnost. U škodového pojištění lze získat plnění maximálně do výše skutečně vzniklé škody.“

[11] Op. cit. sub. 9. Nikoliv však výlučně, k tomu srov. tamtéž, popř. MORAVEC, Tomáš, KOTOUČOVÁ, Jiřina a kol. Insolvenční zákon. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1627.

[12] Op. cit. sub. 9. Proti tomuto přístupu se vyslovili někteří autoři, když podle nich „z teleologického pohledu by tedy komentované ustanovení mělo být interpretováno tak, že uvedené plnění nebude představovat mimořádný příjem jen tehdy, pokud by – nebýt rozhodné pojistné události či jiné okolnosti – dotčená věc též nepodléhala zpeněžení,“ viz SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, kap. § 412, marg. č. 16.

[13] HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, kap. Nemajetková újma, shodně VOJTEK, Petr, PŮRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy, 2017, č. 11-12, s. 346 an.

[14] VOJTEK, Petr, PŮRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy, 2017, č. 11-12, s. 346 an., shodně NEDBÁLEK, Karel. Výpočet nemajetkové újmy. Bulletin advokacie, 2015, č. 11, s. 35.

[15] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník § 2716-2893. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 929, marg. č. 19, shodně op. cit. sub. 10.

[16] § 2844 až 2846 OZ.

[17] § 2847 až § 2848 OZ.

[18] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. Občanský zákoník § 2716-2893. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 920, marg. č. 8.

[19] Např. plnění ve formě úhrady nákladů poskytnuté zdravotní péče představuje pojištění škodové,

plnění ve formě paušální částky denního odškodného po dobu léčení pojištění obnosové, viz tamtéž s. 1091, marg. č. 2, resp. s. 1069, marg. 7.

[20] Přiměřeně se postupuje podle pravidel tzv. objektivního důkazního břemene, k němu viz např. SVOBODA, Karel. Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 414, marg. č. 189.

[21] PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, kap. § 2821, marg. č. 1.

[22] § 2822 OZ.

[23] K tomu viz blíže JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. Pojištění v novém občanském zákoníku. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 231: „Obnosové pojištění je, na rozdíl od pojištění škodového, sjednáváno za účelem získání prostředků, kapitálu, za účelem rozšíření stávající majetkové sféry oprávněných osob.“

[24] K těmto rozdílům viz přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2018, sp. zn. 29 Cdo 2846/2016 odst. 40 a tam cit. judikaturu.

[25] Vycházím viditelné části podání na č. j. KSHK 45 INS 15241/2020-B-34, z níž plyne, že dlužník mohl obdržet plnění na základě pojistné smlouvy s názvem „OK Life“, kterou pojišťovna uzavírala dle jejich webových stránek jako investiční životní pojištění, jež ze zákona nelze sjednat jinak než jako obnosové; dále z veřejně dostupných pojistných podmínek (byť současných), z nichž plyne, že v případě invalidity jsou částky sjednávány fixně (znak obnosového pojištění). A konečně vycházím i z toho, že soud na žádném místě neuvedl, že jde o plnění ze smlouvy o škodovém pojištění, čímž by celou věc „smetl ze stolu“.

[26] Plnění ze smlouvy o obnosovém pojištění může skutečně způsobenou újmu násobně převyšovat, viz op cit. sub 23.

[27] Např. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl.ÚS 21/96: „Soud přitom není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona.“

[28] Srov. WINTR, Jan. Metody a zásady interpretace práva. Praha: Auditorium, 2013. S. 161 nebo MELZER, Filip. Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. S. 148-149.

[29] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.04.2016, sp. zn. 30 Cdo 3521/2015.

[30] Analogie v tomto případě: „Když platí výjimka z pravidla vydávat věřitelům příjem pro jednu kategorii peněz s nějakým účelovým určením, pak tato výjimka jistě platí i pro druhou kategorii

peněz s podobným účelovým určením, byť není v zákoně explicitně stanovena.“

[31] MELZER, Filip. Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. S. 225-226.

[32] Tento „plán“ vychází z možnosti dlužníka se na plnění ze smlouvy o obnosovém pojištění obohatit, k tomu viz op. cit. sub 23.

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenční při ocenění majetkové podstaty](#)
- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenční – judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)